

Nudging och medborgardeltagande i hållbar stadsplanering

- ett reflektionsstöd för politiker, tjänstepersoner och konsulter

Inom stadsplanering dominerar tekniska lösningar, men det krävs även radikala sociala förändringar. Inte minst mer hållbara livsstilar. Nudging och medborgardeltagande är två populära strategier för att påverka de val människor gör i sin vardag. Vi har analyserat dessa två strategier i ett forskningsprojekt inom miljö-kommunikation. Den här texten sammanfattar vår analys, som stöd för reflektion till de politiker, tjänstepersoner och konsulter som vill använda nudging och medborgardeltagande.

Vems kunskap räknas?

När det gäller strategier för att påverka människors livsstilar så är den vanligaste frågan "Vad fungerar?". Det är en viktig fråga, men vi menar att beslutsfattare oftare behöver ställa frågan "Vems kunskap räknas?". Denna fråga är central i utformningen av stadsmiljöer eftersom det finns många olika uppfattningar om vad en hållbar stad är och bör vara. Det är en värdeladdad fråga eftersom den handlar om vilka som ska få möjlighet att påverka stadsutvecklingen.

Stadsplanering handlar om att utforma platser och samhällen. Inom hållbar stadsplanering behövs olika typer av kunskaper och kunskapsbärare. Det behövs professionella experter inom till exempel juridik, psykologi, arkitektur, teknik samt processdesign och planeringsmetodik. Det behövs också invånare som bär med sig kunskaper om vardagslivet på stadens många platser. När val görs i planeringen av platser och samhällen är det oundvikligt att vissa kunskapsbärares kunskap väger tyngre än andras.

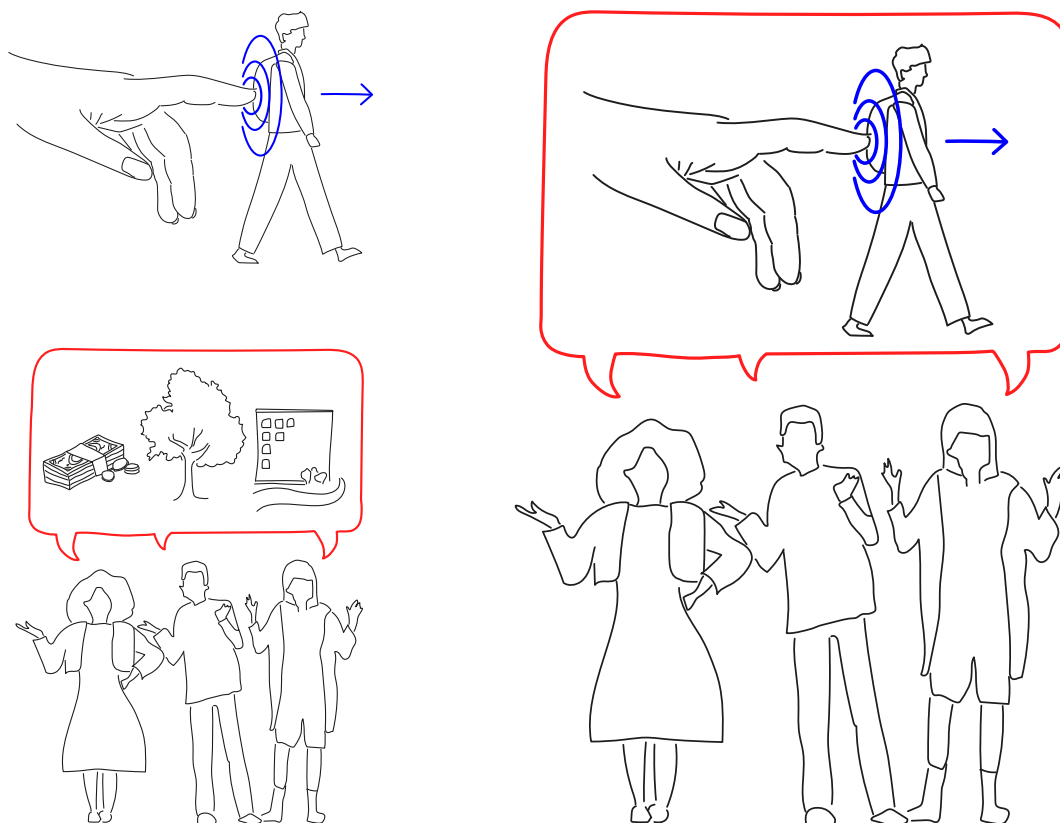
När frågan om vems kunskap som räknas ställs i en specifik planeringsprocess uppstår en spänning mellan två viktiga principer. Jämlikhetsprincipen i medborgarskap innebär att som medborgare ha rätt att få sin kunskap erkänd som giltig. Ojämlighetsprincipen i expertis innebär att några har kunskaper som är särskilt viktiga för samhällets utveckling, kunskaper som andra inte har. Spänningen mellan jämlikhetsprincipen och ojämlikhetsprincipen bör inte tas bort, utan i stället uppmärksammas öppet när avvägningar görs i utformningen av stadsrummets sociala och fysiska miljöer.

Att ställa frågan *vems kunskap räknas?* blir en påminnelse; en vägledning för reflektion.

Nudging och medborgardeltagande: möjligheter och risker

Nudging handlar om att göra förändringar i den fysiska och sociala miljön för att göra det "lätt att göra rätt". På så sätt kan människor frivilligt ändra sitt beteende, som ett komplement till andra strategier som lagar eller ekonomiska styrmedel. Nudging kan till exempel vara att öka användningen av cykelbanor genom att göra dem lättare att ta sig till; att få människor att ta mindre portioner mat genom att använda mindre tallrikar eller att minska energikonsumtionen i ett hus genom att göra det synligare för boende hur mycket energi som förbrukas. Nudging bygger på insikten att människor för det mesta agerar intuitivt och vanemässigt i stället för att göra medvetna val; att vi tänker snabbt snarare än långsamt. Utifrån den insikten blir det ändamålsenligt att i stadsutvecklingen bygga in fysiska och sociala nudgar (knuffar) så att människor gör hållbara val i vardagslivet. De som utformar nudgarna kan vara experter inom till exempel beteendevetenskap eller design. Den stora fördelen med nudging är att strategin på ett enkelt sätt visar hur små förändringar i stadsmiljöer kan göra skillnad i vad människor gör i sin vardag. Det är lätt att mäta effekten, och justeringar kan göras för att ytterligare förbättra resultatet. En risk med nudging är att strategin kan användas manipulativt och dölja att det finns olika uppfattningar om vad som är hållbart, eller helt enkelt användas för att styra mot ett mindre hållbart beteende. Ett exempel på det är hur affärer placerar varor för att få oss att impulsköpa produkter vi inte behöver, eller att genom trafikplanering styra mot användningen av el-bilar i stället för att minska bilanvändningen.

Medborgardeltagande handlar i stället om att människor tillsammans ändrar sitt tänkande och sina handlingar i hållbar riktning. Medborgardeltagande kan vara att erbjuda möjligheter till gemensam stadsodling, involvera medborgare i kommunal budgetering eller att bjuda in till dialog om stadsutvecklingsplaner. Medborgardeltagande bygger på tanken att de som lever och verkar i ett område bör delta i utformningen av de hållbara stadsmiljöer de själva kommer använda. Det sker genom ökat deltagande, förståelse och engagemang för både hållbarhetsfrågorna och för platserna de rör sig på. Tanken är att om goda förutsättningar ges till deltagande är människor kapabla att göra medvetna val tillsammans och att komma överens om vad som är bäst att göra: människor kan "tänka långsamt" och göra medvetna val. Strategin

Nudging och medborgardeltagande är två vanliga strategier för att uppnå mer hållbara vardagsval. Vi förespråkar att de kombineras, till exempel genom att medborgare deltar i utformning av nudgar. Illustration: Joakim Lindmarker / Urban Minds.

medborgardeltagande har potential att involvera människor med olika idéer och värderingar i utvecklingen av hållbara städer, och att kunna hantera även nya problem genom att bygga djupare förståelse och engagemang. Däremot finns en risk att deltagandeprocesser där syftet är oklart eller det inte finns reell påverkansmöjlighet kan leda till urholkande av demokratin och till dialogtrötthet. Det vill säga att förtroendet för samhällets institutioner och viljan att vara med i framtida deltagandeprocesser minskar. En annan risk gäller medborgardeltagande där bara vissa grupper väljer att delta. Om processen utgår för mycket från just deras perspektiv riskerar andra att åsidosättas.

Som beskrivs ovan ger de två strategierna nudging och medborgardeltagande olika svar på frågan om vems kunskap som räknas. Inom nudging är det olika experters kunskaper om fysiska och sociala miljöer som räknas. I medborgardeltagande premieras invånarens kunskaper om sin lokala miljö, och experter behövs framför allt för att facilitera processen.

Att kombinera nudging och medborgardeltagande

Det kan tyckas att nudging och medborgardeltagande bygger på så olika principer att beslutsfattare bör välja mellan strategierna. Vi förespråkar tvärtom att de två strategierna kan kombineras för att möjliggöra att stadsplanering blir effektiv och socialt accepterad. Exempelvis kan staden utformas så att invånare nudgas att delta

i gemensamma aktiviteter (till exempel stadsodling, idrottsaktiviteter och kulturella aktiviteter); invånare kan erbjudas möjlighet att delta i utformningen av nudgar; och boende kan även ges möjligheter att utvärdera hur befintliga stadsrum uppmuntrar vissa beteenden. Experter behövs även fortsättningsvis för att bidra med detaljerad kunskap om hur åtgärder utformas. Genom att kombinera de två strategierna kan risken minskas för manipulerande nudging eller skendemokratiskt medborgardeltagande, och bättre förutsättningar ges för att omställningsarbetet ska bli både effektivt och accepterat av de som lever i staden.

Detta reflektionsstöd har tagits fram av Martin Westin och Sofie Joosse (forskare i miljökommunikation vid SLU) samt Joakim Lindmarker (arkitekt på Urban Minds). Vill du veta mer, eller bidra med din kunskap, hör av dig till martin.westin@slu.se.

Arbetet har skett inom forskningsprojektet "Hållbara urbana livsstilar genom nudging och medborgardeltagande". Projektet är finansierat av Viable Cities och SLU. Partners i projektet är SLU, Uppsala Kommun, Malmö Stad, Fastighetsägareförening Sofielund, Rosendal Fastigheter, LINK Arkitektur AB, Lindroos Arkitekter, Urban Minds, Tengbom Arkitekter och WSP Sverige.